

رضا پدیدار : |آینده ایران در گرو تحول بخش انرژی

رضا پدیدار /رئیس کمیسیون انرژی و محیط‌زیست اتاق تهران نقش انرژی در توسعه و رشد اقتصادی یک کشور بسیار مهم و تاثیرگذار است. ایران با دارا بودن ذخایر بسیار غنی نفت و گاز، یکی از کشورهای پرانرژی جهان است و در سال جدید نیز نقش بسیار مهمی در تامین نیازهای انرژی داخلی و صادرات انرژی خود به دیگر کشورها خواهد داشت. در سال جدید، با توجه به شرایط جهانی و برخی محدودیت‌های اقتصادی و تحریم‌های بین‌المللی، ایران برای توسعه صادرات نفت و گاز خود به دنبال جست‌وجوی بازارهای جدید و توسعه روابط تجاری با کشورهای جدید است. همچنین با توجه به روند رو به رشد استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر در جهان، ایران نیز به دنبال توسعه صنعت انرژی‌های تجدیدپذیر خود است.



علاوه بر این، ایران با برخورداری از نیروهای انسانی دارای استعداد دانش فنی قوی در زمینه تولید و بهره‌برداری از منابع انرژی، قابلیت توسعه و بهره‌برداری از منابع انرژی خود را دارد. این قابلیت، به‌عنوان یک فرصت برای توسعه صنعت انرژی در ایران، می‌تواند نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی در کشور داشته باشد. از دیگر برنامه‌های ایران در سال جدید می‌توان به توسعه شبکه توزیع برق و تقویت زیرساخت‌های انتقال انرژی در کشور اشاره کرد. علاوه بر آن در زمینه توسعه شبکه گاز و تقویت زیرساخت‌های انتقال گاز نیز قرار است برنامه‌هایی تدوین شود و سپس به اجرا درآید. همان‌گونه که اشاره شد، استخراج و تولید نفت‌خام و گاز طبیعی همچنان یکی از مهم‌ترین بخش‌های صادراتی و درآمدزایی

ایران است.

در سال جدید ایران با رعایت اهداف کلان و برنامه‌های در اختیار و مصوب خود برنامه‌هایی را برای توسعه صادرات و نفت و گاز خود دارد و سعی می‌کند با گسترش بازارهای جدید و توسعه روابط تجاری خود با کشورهای جدید، حجم صادرات خود را به نحو چشمگیری افزایش دهد. همچنین در این فرآیند و در نظر گرفتن برنامه‌های مصوب و کلان خود در حوزه انرژی قصد دارد در سال جدید نیز به دنبال توسعه فعالیت‌های اکتشاف و استخراج نفت و گاز خود باشد. به همین منظور، برنامه‌هایی برای توسعه میدان‌های نفتی و گازی موجود و همچنین اکتشاف میدان‌های جدید در نظر گرفته شده است. همچنین با توجه به تحریم‌های بین‌المللی و محدودیت‌های اقتصادی، ایران به دنبال توسعه همه‌جانبه صنعت پتروشیمی خود است تا بتواند بیشتر از منابع غنی نفت و گاز خود بهره‌برداری و درعین حال، ارزش‌افزوده بیشتری برای صادرات خود ایجاد کند. با این حال برای توسعه صنعت نفت و گاز، ایران به دنبال افزایش همکاری با شرکت‌های خارجی نیز است. در این راستا، برنامه‌هایی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و همکاری با شرکت‌های معتبر جهانی در زمینه تکنولوژی‌های نفت و گاز در نظر گرفته شده است.

این همکاری‌ها به دنبال افزایش بهره‌وری و بهینه‌سازی تولید، کاهش هزینه‌ها و افزایش ارزش‌افزوده صنعت نفت و گاز در ایران است. به‌عنوان مثال، در ششمین برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور (برنامه ششم توسعه) که از سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ بود، به دلیل مشکلات اقتصادی و تداوم تحریم‌ها، برنامه فوق به مدت یکسال تمدید شد و تا پایان ۱۴۰۱ ادامه یافت. هدف از طرح‌های توسعه صنعت نفت و گاز، بهره‌وری بیشتر از منابع موجود، تحقق اهداف ملی و رشد اقتصادی پایدار بود که براساس رؤس و برنامه‌های مصوب آن، میزان تولید نفت‌خام در ایران به‌طور متوسط ۶/۵ میلیون بشکه و گاز طبیعی حداقل ۸۰۰ میلیون مترمکعب در روز در نظر گرفته شده بود که با توجه به تداوم محدودیت حاصل از تحریم و نیز سایر مشکلات اجرایی و عملیاتی سطح تولید نفت‌خام در محدوده ۳ میلیون بشکه در روز حفظ شد که سهم دو سوم آن برای مصارف داخلی و کمتر از یک‌سوم آن صادر شد. اما در خصوص میزان تولید گاز ایران به نقطه اوج تولید خود در طرح‌های توسعه‌ای دست یافت و توانست ظرفیت تولید گاز طبیعی را به بالاتر از یک میلیارد مترمکعب برساند؛ اما به دلیل مشکلات اجرایی و عملیاتی حداکثر میزان تولید گاز طبیعی را در محدوده ۸۰۰ میلیون مترمکعب در

روز حفظ کند.

همان‌گونه که اشاره شد، در سال جدید، ایران با هدف جذب سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه همکاری‌های بین‌المللی در زمینه استخراج و تولید نفت و گاز از طریق برگزاری مناقصات و قراردادهای جدید به دنبال تحقق این اهداف کلان است. همچنین به‌منظور تحقق این اهداف لازم است زیرساخت‌های مورد نیاز برای استفاده از منابع انرژی در سطح بین‌المللی، از جمله احداث خطوط لوله و فرآیندهای تولید و صادرات نفت و گاز، توسعه یا بند، در این زمینه و به‌منظور افزایش تولید این محصولات، اقداماتی از جمله بهره‌برداری از ذخایر جدید، بهره‌برداری از فناوری‌های پیشرفته و افزایش سرمایه‌گذاری در صنایع نفت و گاز برنامه‌ریزی شده است. به‌طور کلی ایران با توجه به ظرفیت بالای خود در زمینه استخراج و تولید نفت و گاز، به دنبال توسعه این صنعت است و سعی دارد با توجه به شرایط جهانی، بهبود و توسعه مداومی در این زمینه داشته باشد. از طرفی، ایران نیز به دنبال توسعه صنایع انرژی خود و ایفای نقش مهم در بازارهای انرژی منطقه است و تلاش دارد در سازمان اوپک، به‌عنوان سازمانی که بیشترین تولیدکنندگان نفت جهان را شامل می‌شود، نقش اثرگذاری در تعیین قیمت نفت در بازار جهانی ایفا کند. سهم تولید نفت و گاز ایران در سبد نفتی اوپک در سال جدید به سیاست‌های تعیین‌شده از سوی این سازمان و وضعیت تولید و صادرات نفت و گاز ایران در آینده بستگی دارد.

ایران به‌عنوان یکی از اعضای اصلی اوپک، قرار است با دیگر کشورهای عضو اوپک به منظور کنترل قیمت نفت و تعادل بازار همکاری کند. در جلسات سازمان اوپک، براساس موقعیت تولید و صادرات نفت و گاز در هر کشور عضو، میزان تولید و صادرات هر کشور در سبد نفتی اوپک هر سه ماه یکبار تعیین می‌شود. در سال ۲۰۲۲ براساس آخرین اظهارات مقامات اوپک، پس از اجماع برنامه تولید و صادرات نفت، تولید نفت خام اوپک در این سال برابر ۸ / ۳۳ میلیون بشکه در روز تعیین شد که با توجه به تحولات سیاسی حاکم بر بازارهای اقتصادی، این میزان به حدود ۵ / ۳۱ میلیون بشکه در روز کاهش یافت و در عمل و با توجه به محدودیت‌های خرید نفت‌خام در پی جنگ روسیه و اوکراین مجموع تولید نفت اوپک به کمتر از ۸ / ۲۸ میلیون بشکه در روز کاهش یافت. با توجه به اینکه تولید و صادرات نفت و گاز ایران به شرایطی مانند تحریم، وضعیت پرداختی بازارهای هدف، مشکلات داخلی و... وابسته است، نمی‌توان به‌طور دقیق حدس زد که سهم تولید نفت و گاز ایران از سبد نفتی

اوپک چقدر خواهد بود.

در آخرین نشست اوپک توافق شد که سهم کشورهای عضو از سبد نفتی اوپک براساس میزان تولید نفت خام هر کشور تعیین می‌شود که با توجه به آخرین مذاکرات صورت گرفته در نشست غیررسمی اوپک پلاس و کاهش نزدیک به ۲ میلیون بشکه‌ای نفت خام و از طرفی معاف بودن ایران از تعیین سهمیه، پیش‌بینی می‌شود که در سال جاری و براساس اعلام وزیر نفت ایران در محدوده ۸/۲ میلیون بشکه از ظرفیت ۸/۳ میلیون بشکه، تولید نفت خود را حفظ کند. البته وقتی به ظرفیت‌ها نگاهی می‌اندازیم، هنوز فرصت‌های بی‌نظیر توسعه نفتی و گازی در کشور وجود دارد.

اگر به درستی توسعه میادین گازی را دنبال کنیم، میدان‌های نفتی را توسعه دهیم و گازهای همراه نفت حاصل از این توسعه میادین را به دست بیاوریم و روی مساله بهینه‌سازی مصرف در داخل بیشتر تمرکز کنیم، آینده روشن است؛ اما غفلت از فرصت‌ها و ظرفیت‌ها تصویری ناخوشایند از آینده انرژی‌های هیدروکربوری در ایران به نمایش می‌گذارد، ضمن آنکه اکنون انرژی‌های تجدیدپذیر پشت درها منتظر ایستاده‌اند تا جای انرژی‌های فسیلی را بگیرند و اندکی تاخیر در عمل و سستی، فرصت ظهور این پتانسیل‌ها را نیز از ایران خواهد گرفت.

توجه داشته باشیم یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که باید هرچه سریع‌تر روی تحقق آن پافشاری کنیم، مساله افزایش ضریب بازیافت نفت خام و همین‌طور فشارافزایی در میدان مشترک پارس جنوبی است. در حال حاضر متوسط ضریب بازیافت نفت خام در همه دنیا حدود ۳۴ درصد است؛ اما ضریب فعلی بازیافت نفت خام در ایران حدود ۱۰ درصد از این میانگین پایین‌تر است. اگر به ضریب بازیافت نفت خام در کشورهایمانند عربستان که حدود ۵۰ درصد و دوبرابر ضریب بازیافت نفت خام ایران است نیندیشیم، حداقل باید به میانگین جهانی دست یابیم و این ازدیاد برداشت، کمک خواهد کرد که سرمایه ملی زیر زمین مدفون نشود و برخلاف تصور عوامانه و مردود، ثروت ملی از این طریق برای نسل‌های آتی حفظ شود.

از طرفی تصور کارشناسان اکنون بر این است که ایران با توسعه و ازدیاد برداشت می‌تواند ۷ میلیون بشکه در روز ظرفیت تولید نفت خام داشته باشد. در مورد گاز طبیعی نیز حداقل ۵۰۰ میلیون مترمکعب در روز توان ظرفیت نهفته در کشور وجود دارد که باید هرچه سریع‌تر آن

را از حالت بالقوه به حالت بالفعل درآوریم. اکنون کشورهای دارنده منابع هیدروکربوری با سرعت تمام با بالاترین ضریب ممکن در حال توسعه و برداشت نفت و گاز هستند. در همسایگی ما نیز عراق را می‌توان مثال زد که تولید تاریخی آن نصف ایران بوده؛ اما اکنون روی دستیابی به تولید ۵ میلیون بشکه و سپس ۷ میلیون بشکه در روز بحث می‌کند و جایگاه ایران را در اوپک گرفته است. این کشور با استفاده از تکنولوژی روز جهان، توسعه صنعت نفت خود را تسریع کرده است. بنابراین لازم است ما هم با بهبود روابط بین‌المللی و انتقال سرمایه و تکنولوژی به کشور، خودمان را از این ثروت و جایگاه درخور بین‌المللی محروم نکنیم.

در این زمینه برخی می‌گویند که نفت و گاز سرمایه بین نسلی است و بدون توسعه، باید آن را برای نسل بعدی حفظ کرد، اما مساله اینجاست که جهان از سال ۲۰۵۰ رویکرد خود را نسبت به انرژی مصرفی تغییر خواهد داد و پیش از آنکه انرژی‌های تجدیدپذیر و هیدروژن، منابع نفت و گاز ما را از سبد انرژی مصرفی دنیا خارج کنند باید آنها را توسعه دهیم و برای این کار سرمایه‌ای لازم است که در ایران نمی‌توان یافت و تکنولوژی‌ای موردنیاز است که در اختیار ما نیست. اما اگر با بهبود روابط بین‌المللی و منطقه‌ای، ایجاد شرایط برد-برد جهانی، تامین سرمایه و تکنولوژی موردنیاز که در اختیار ما نیست می‌توان با عبور از خودتحریمی‌ها و اصلاح سیاست‌های انرژی و نیز بهینه‌سازی مصرف، این ثروت را پیش از اتمام عمر نفت، استخراج کنیم و درآمد آن را به بخش‌های مولد اقتصاد تزریق کنیم تا به‌مرور سهم نفت از این اقتصاد بزرگ و مولد کمتر از سایر بخش‌ها شود، توانسته‌ایم به صورت عملی و موفق به اقتصاد بدون نفت برسیم که در اصل سیاست انتقال بین نسلی ثروت را نیز در بطن خود دارد.

بنابراین آینده انرژی در ایران به اراده و تصمیمی که امروز می‌گیریم وابسته است. می‌توان آینده انرژی در ایران را چنین تصور کرد که توانسته‌ایم به‌خوبی از پتانسیل‌های موجود استفاده کنیم و زمانی که دنیا به سمت انرژی‌های نو حرکت می‌کند، ما در آن دوره نیز یکی از بازیگران اصلی باشیم یا با ثروت عظیم در زیر خاک خداحافظی کنیم و در تامین انرژی به کشورهای دیگر وابسته باشیم. آنچه امروز جای آن در رسیدن به موقعیت ممتاز در زمینه انرژی خالی است تصمیم و اراده ملی و هم‌صدایی برای حال و آینده ممتاز در زمینه انرژی است. باید روی توسعه و مدیریت مصرف انرژی با سیاست‌های صحیح مدیریتی بیشتر تمرکز کرد و تنها منافع ملی را اساس سیاستگذاری‌ها

قرار داد.